

Silistre Muhasarası ve Namık Kemal

«Tarihe Mal Olmuş Fıkralar» isimli eser ve bizdeki fıkra kitablari

«Namık Kemalın Silistre Muhasarası» isimle yayınlanan yeni bir eser partii ve seçim gü-rültüleri arasında ne matbuatın, ne de halkın dikkatini celbetmeden, adeta gürültüye gitti. Halbuki, bir çok sebeblerle dikkati çekmesi lâzımdı; edebiyatçılar ve tarihçiler arasında bir hâdise şeklini alması, üzerinde münakaşalar cereyan etmesi beklenirdi.

Çünkü bu eser, Namık Kemalın hepimizin bildiği «Vatan yahud Silistre» si değil, büsbütün başka bir kitabdı; Silistre muhasarasını günü gününe tutulmuş notlarla hikâye eden hakiki bir tarihî, Kitap, vakâî, merak erbabının meçhulü değildi; bunun nüshalarına sahaflarda hâlâ tesadüf etmek, olmasınca bulmak mümkündür. Üzerindeki kayda göre Silistre muhasarasında bulunmuş «Ahmed Nafiz» isimli bir zabıtnın eseri olarak tanınıyor. 1290 da (yani 1874) Teodor Kasab'ın matbaasında basılmıştı.

Şimdi yeni harflerle, Usanı sadeleştirilerek basılan bu kitabın «Namık Kemal» e maledilen işte bu kitabdır. İsimde ortaya atılan iddia iç kapakta «çerçeve içine alınmış bir «not» la da tevid edilmiştir: «Eser Namık Kemalın kaleminden çıkmıştır.»

Sahifeler açılınca, naşırın, bu «keşf» in izahını yapan uzun bir de mukaddemeci görülmektedir. Fakat size «naşır» den bahsetmedim; kitabı yayınlayan Hakkı Tarık Us'tur. İddia üzerinde ehemmiyetle durulmasını icab ettiren başlıca sebep de zaten bu isimdir. Çünkü bu isim eski eserler ve yazılar üzerinde titiz tetkikler yapmış olmakla tanınmıştır. «Silistre Muhasarası» nin «Namık Kemal» e atılması Hakkı Tarık tarafından ortaya konulmasa, bu iddia belki de bir kalemde reddedilir ve kitab dudak bükülerek bir tarafa atılırdı!

Zira fakat Namık Kemal hayatta iken de, ölümden sonra da üzerinde en çok durulmuş bir şahsiyettir. Herkesten evvel merhum Ebüzziya Tevfik, sonra rahmetli Ali Ekrem, ilk naşır ve arkadışı, mektupları okuyarak Silistre muhasarasını bütünüyle üzerinde «vakfi hayat» edercesine çalışmışlardır. Yalnız onlar ve yalnız o kadar da değil.. bir sürü kalem erbabı, edebiyat hocası yetmiş sene-denberi Namık Kemalın hayatını adını adını takip eden tetkikler yapmışlar, eserlerini didik didik didiklemişler, hususî mektuplarına ve hatıralarına «arincaya kadar, hüfusa kaleminden ve «arından çıkmış» ne varsa hepsini toplamaya çalışmışlardır. O derece ki «Namık Kemal» e aid neşriyatı, «üstüste geçirilse» şimdiden bir insan boyuna varacak kadar yükseltmişlerdir.

Böyle olduğu halde «Silistre Muhasarası» nin «hem de matbu bir eser» nasıl olup da Namık Kemal «aid» iyetinin farkına varılmamıştır?

Hakkı Tarık'ın başlıca «esbab-ı sübutiye» si şunlardır:

1 — Namık Kemalın «Kanije» si ilk defa 1874 te Teodor Kasab matbaasında basılmıştır. Üzerinde sadece «Ahmed Nafiz» imzası vardır. Bu ismin «müster» olduğunda herkes müttetikti.

Halbuki, 1874 te, gene Teodor Kasab matbaasında fakat birincisine takaddüm ederek basılmış olan «Silistre Muhasarası» isimli eserin üzerinde de «Ahmed Nafiz» imzası vardır. Fakat sarih hüviyetle: «Hassa orduyu hümayununa mensub Kılâ-ı Hakanî topçu alayının yedinci taburunun birinci bölüğü yüzbaşısı Ahmed Nafiz Efendinin eseridir» diye!

İki eser üzerindeki aynı isim acaba bir müşabehet mi ibarettir?

2 — Müşabehet değil, bilâkis aynı şahsa aid olduğu anlaşılıyor. Çünkü «Kanije» nin ilk tab'ının baş tarafında şöyle bir cümle var. (Bundan akdem âcizane neşrettiğim «Silistre Muhasarası» risalesinin halk içinde mazhar olduğu râğbete teşekkür...)

3 — 4 Mayıs 1874 tarihli «Şafak» gazetesinde şöyle bir ilân okumuştur: (Silistre muhasarasına dair üdebayî meshureden birinin kaleminden çıkma Silistre nam risale bir çeyrek mecdiyeye Hayal matbaasında ve gazete müvezzilleri yedinde satılır.)

Bu deliller yabana atılacak neviden değildir. Ama gene tetkike muhtacdır. Çünkü bir takım mülâhazalar o delillere başka istikametler verebilir:

Namık Kemal, bildiği üzere, (Vatan yahud Silistre) temsilinin uyandırdığı heyecan üzerine (nisan 1873) te tevkif ve üç sene iki ay kaldığı Magoseye nefyolunmuştu. Temsilin uyandırdığı heyecan o kadar büyüktü ki Namık Kemal halk arasında adeta «tapılanlar» mertebesine çıkarmıştı. Bu kitablari «yani Silistre Muhasarası» nam Kanije- Kemalın menfada bulunduğu sırada basıldığına göre:

Acaba Silistre muhasarasında bulunmuş olan Ahmed Nafiz, hatıralarını basmadan evvel (Vatan yahud Silistre) eserinin kahramanı Namık Kemalı göndermiş ve onun tashihini rica etmiş olamaz mı? Namık Kemal, aralarında böylece gıyabi bir dostluk teessüs etmiş olan «Ahmed Nafiz» den (Kanije) nin de ken di ismile basılmasını istiyemi mi? Hatâ «muhtemel takibat» in önüne geçmiş ve zavahirî kurtarmış olmak için kitabın baş tarafına yukarıda geçen (teşekkür) kaydını konmuş olamaz mı?

Beni bu mülâhazalara sevkeden başlıca iki sebep vardır:

A — Namık Kemalın çoğu parçaları hattâ yeni neslin bile ezberinde olan malûm üslûbule (Silistre Muhasarası) ndaki ifadeyi mukayeseye imkân yoktur. Vakîâ eserin mahdud yerlerinde Namık Kemalın havası eser gibi olmakta, fakat birden bastırılveren sükûn sahifelerce devam etmektedir. Kemalın zengin üslûbu ile bu kitabın fakir ifadesi tam te-zad halindedir.

B — Namık Kemalın diğer eserleri a-

Yazan :

Kemal Salih Sel

da bir seneye yak-kın zaman bunların tasnifile uğraşmıştır. Şimdi neşredilen yedi yüze yakın fıkra, bu külliyyatın takriben dörtte biridir. Bu fıkraların tarihî devirlere göre değil, aynı zamanda şahıslara nazaran da tasnif edilerek ortaya konmuştur. Meselâ Koca Ragıp Paşa, Keçecizade, Vefik Paşa, İbnülemin Mahmud Kemal, Âlî Paşa... ilâh gibi meşahire aid olanlar ayrı birer fasıl halindedirler.

(Tarihe Mal Olmuş Fıkralar), bu mahiyette çıkan eserlerin ilki değildir, fakat en iyi tertib edilmiş. bilhassa en zenginidir. Daha evvel bu mahiyette neşredilmiş iki kitab daha vardır ki biri Salâhaddin Güngörün (Tarihten Fıkralar), diğeri Kadircan Kafılın (Osmanlı Devrinde Tarihî Fıkralar) ıdır. Her ikisi de küçü hacimde oldukları için muhtevaları da pek azdır.

Bizde basılmış fıkra kitablari nüktelerimizin zenginliği ve dilimizin inceliği ile mütenasib değildir, pek azdır ve pek kötü yazılmışlardır. Nasraddin Hoca ve Bektaşî fıkraları haricindeki kitablari benim elime geçmiş olanlar şunlardır: (Nevadirü'dübe ve Asarü'z-zürafa), (Letaifi Müntahibe), (Letaifi Esnaf), (Eğlence), (Gel Keyfim Gel), (Bu Âdem), (Hazine Letaif), (Güncinel Letaif), (Külliyatı Letaif), (Çift ve Şenid).. Bunların en iyileri son ikisidir. (Külliyatı Letaif) Meçrutiyetleptidasında dört cild halinde çıkmış büyük bir kitabdır. Faik Reşad Beyin eseridir. Daha yukarıda ismi geçen (Güncinel Letaif) de aynı muharririndir, fakat çok evvel, (1883) de basılmıştır. Bu eserlerin en iyi yazılmış olanı 1888 de basılmış olan Mehmed Ata Beyin (Çift ve Şenid) ıdır.

Yeni harflerle basılmış fıkra kitabı harikulâde konuşmasını pek çoğumuzun tanıdığı Mahmud Baler'in iki sene evvel neşrettiği (Baidan Damlalar) ıdır, bu eser, şüphesiz ki kütübhanemizin zilyetidir.

Nasraddin Hoca ve Bektaşî fıkralarına aid kitablari gelince; birincisine aid ilk eser 1837 de Matbaai Amirede basılmıştır. 40 sahifelik bir kitabdır, bu lâtifeler aynı tarihte Mısırdaki meşhur (Bolak) matbaasında da basılmıştır. Hocaya aid kitablari en değerliisi Veled Çelebinin hazırlayıp İkbal kütübhanesinin bastığı 255 sahifelik eseridir. Fuad Köprülünün manzum eserle, Kemaiddin Şükrünün dört kitab halindeki serisi iyiler arasında-

Bektaşî fıkralarına aid, basılmış dört eserden ilki Mütareke senelerinde çıkmış eski harfli bir küçük risale, diğer üçü geçen senelerdeki fıkra kitablari salgını sırasında alelacele meydana getirilmiş kitablardır. Hiçbiri iyi değildir, ne yazışları, ne de sıralanışları itibarile...

Kemal Salih SEL

gık ve gizli bir çok defalar basıldığı ve Ebüzziya Tevfik onun bütün eserlerine yakın bir alâka gösterdiği halde (Silistre Muhasarası) nin «hem de Kemal henüz hayatta iken» unutulmuş veya unutulmuş olmasa bile ona karşı lâkayd kalınmış olması mümkün müdür? (Kanije) nin ilk tab'ında görülen (Teşekkür) fıkrasının, bu eserin ikinci ve üçüncü tabılarını yapan Ebüzziyanın gözünden kaçmış olması kabil midir?

(Şafak) gazetesindeki ilân delilini mühimsemliyorum. Çünkü (yeni neşriyat) ilânlarının ne gibi şerait altında yazıldığı, bu ilânlardaki mübâlağalı takdirlere umumiyetle dostlukların, alâkaların hâkim olduğu yalnız gazetecilerin değil, artık karlıların da malûmu olmuştur.

Ben şu kanaate varmış bulunuyorum: (Silistre muhasarası) nda Namık Kemalın alâkası muhakkak olmakla beraber, eser, onun (kaleminden çıkma) değildir. Olsa olsa hafif bir tashihinden geçmiş) bulunmaktadı.

Hakkı Tarık bu eseri yayınlamakla yalnız Namık Kemalın de alâkadar olduğu bir kitabı tanıtmış olmasın; aynı zamanda Silistre muhasarasının her zaman için hepimizi öğündürecek şan ve şeref levhalarını yeni nesle de okutmuş oluyor. Eserin eski harfli ilk baskısı yanlışlarla doludur. Yeni tab'ında ifade sadeleştirildikten başka, tertib hatasına da hemen hiç rastlanmıyor.

Tertib hataları matbuat âleminde, pek çok hikâyelere yol açmıştır. Bunlardan, bir tanesi pek meşhurdur:

Süleyman Nazif, Abdullah Cevdet'e rasgelmış. Cevdet merhum pek kızgınmış:

— Sorma başıma geleni, demiş, bir mürettib hatasına kurban oldum ki, olur şey değil! Bir mecumem (Vatanımın öksüzüyüm) diye yazmışım, (Vatanımın öksüzüyüm) diye çıkmamış mı?..

Abdullah Cevdet'e takılmak için Süleyman Nazif:

— Ayol buna hata demezler, sevab derler, sevab! diyerek kahkahayı salıvermiş..

Bu hikâyeye (Tarihe Mal olmuş Fıkralar) isimle neşredilen güzel eserde de yer almıştır. Bu eser, içinde 636 fıkrayı ihtiva eden 340 sahifelik kocaman bir cildir. Muharriri Mehmed Zeki Pâkalındır, Ahmed Halid Kitabevi marifetile basılmıştır. Eserin ön sözlerinde verilen malûmata göre Zeki Pâkalın, senelerdenberi hemen her okuduğu eserde bu nevi fıkralar gördükçe kâh kesmiş, kâh yazmış ve toplaya toplaya çekmiş üç bine varan bir hazineye sahib olmuştur. Bu hazineyi olduğu gibi kitabı Ahmed Halide tevdi etmiş, o

